

SCENARIUSZ WYSTAWY

Spis treści:

1. STRESZCZENIE NARRACJI EKSPOZYCJI BRAMY POZNANIA	1
2. ŚCIEŻKA ZWIEDZANIA EKSPOZYCJI	6

1. STRESZCZENIE NARRACJI EKSPOZYCJI BRAMY POZNANIA

Poznański Ostrów Tumski jest wyspą niewielką pod względem powierzchni, ale bardzo bogatą w znaczenia i historię. Przez ponad tysiąc lat kolejne pokolenia mieszkańców pozostawiały tu swój ślad. Kolejne warstwy kulturowe i znaczeniowe nakładały się na siebie, przenikały i uzupełniały. Celem wystawy w Bramie Poznania jest odkodowanie znaczeń ukrytych w przestrzeni i obiektach Ostrowa Tumskiego. Zwiedzający, podążając za narracją wystawy będą odkrywać kolejne warstwy znaczeniowe, które nakładając się na siebie stworzyły współczesny Ostrów. Dzięki temu po zwiedzeniu wystawy będą mogli odwiedzić realną przestrzeń Ostrowa i lepiej zrozumieć jego przestrzeń i obiekty, które tam zobaczą.

Na początku ekspozycja przemieszcza zwiedzających do **grodu** istniejącego na Ostrowie Tumskim w X wieku (Obszar tematyczny: Życie codzienne). Zwiedzający mają odnieść wrażenie przeniesienia się w czasie do innego, tajemniczego dla nich świata. Poznają tu mieszkańców grodu i ich codzienność – mogą się przekonać jak żyli, gdzie mieszkali, czym zajmowali się na co dzień, jak wyobrażali sobie świat, w co wierzyli. Treści te mają dać wyobrażenie, jak bardzo świat w X w. był odmienny od naszego. Jednocześnie chcemy, aby zwiedzający uświadomili sobie, że mimo tej odmienności, jest wiele aspektów, które nas łączą z tamtymi ludźmi (potrzeby, oczekiwania, wartości). Ta część ekspozycji jest wstępem do dalszej części opowieści: pokazuje w jakim kontekście cywilizacyjnym rozgrywały się wydarzenia prezentowane w dalszej części wystawy.

Następnie ekspozycja pokazuje szerszy kontekst. Przybliża zasady funkcjonowania systemu plemiennego, w ramach którego Poznań był jednym z ważniejszych grodów. Przemiany w tym systemie doprowadziły do przejęcia władzy przez jedną rodzinę, zwaną z czasem **Piastami** (Obszar tematyczny: Piastowie 1). Ekspozycja wyjaśnia pochodzenie Piastów, pokazuje co wpłynęło na

utworzenie państwa właśnie przez tę dynastię, jak wyglądała organizacja tego państwa i skąd czerpano środki na jego rozwój. Jednocześnie zwraca uwagę na fakt, że sama nazwa Piastowie, jak i legendy o pierwszych jej przedstawicielach są o wiele późniejsze (pojawiają się w momencie świadomego tworzenia przez potomnych opowieści legitymującej początki państwa). Nakreślenie tego kontekstu przygotowuje grunt pod wprowadzenie na scenę jednego z Piastów – Mieszka I – pierwszego historycznego władcy Polski.

Mieszko I i Dobrawa ((Obszar tematyczny: Mieszko I, Obszar tematyczny: Dobrawa) są powszechnie znani jako pierwsza para książęca w Polsce. Jedną z ich rezydencji było palatium w grodzie na Ostrowie Tumskim, którego relikty odkryto w wyniku badań archeologicznych. Na ekspozycji zaprezentowani są jako bohaterowie „z krwi i kości”. Zwiedzający mają szansę poznać ich życiorysy, możliwe ścieżki kariery oraz zastanowić się nad motywacjami i emocjami, jakie mogły im towarzyszyć. Opowieść o Mieszku i Dobrawie stworzona jest na bazie nielicznych dotyczących ich bezpośrednio informacji, które zachowały się do naszych czasów, oraz wniosków i analogii czerpanych z szerszego kontekstu historycznego, w szczególności biografii innych panujących wówczas osób. Dla podkreślenia różnic w życiowym doświadczeniu (męska i żeńska ścieżka kariery) ich biografie przedstawione są w dwóch równoległych wątkach narracyjnych, a zwiedzający muszą podjąć decyzję, czyją ścieżką chcą podążać jako pierwszą (ścieżką Mieszka czy Dobrawy). Historie obydwu postaci pełne są niewiadomych – wystawa pokazuje, że nauka niewiele wie *na pewno* o ich życiu oraz prezentuje różne możliwe interpretacje proponowane przez historyków. Zwraca też uwagę na problem dysproporcji w ilości zachowanych informacji dotyczących mężczyzn i kobiet tamtych czasów oraz wyjaśnia przyczyny tej sytuacji.

Biografie Mieszka i Dobrawy prowadzą do kluczowego momentu w opowiadanej historii – czyli do decyzji o przyjęciu **chrztu** przez Mieszka I (Obszar tematyczny: Chrzest). Była ona jedną z wielu, które władca musiał podjąć, jednak z perspektywy czasu wydaje się być tą z najważniejszych. Wystawa z jednej strony wyjaśnia, na czym polega wyjątkowość tego momentu historycznego, a z drugiej dekonstruuje proste skojarzenia z nim związane i prezentuje niepewności i różne możliwe interpretacje, jakie niesie ze sobą ten temat. Zwiedzający ma możliwość zrozumienia, że wiedza o jednym z kluczowych wydarzeń historycznych pełna jest niewiadomych oraz dowiaduje się, z czego to wynika. Ważnym elementem opowieści o chrzcie jest odniesienie jej bezpośrednio do przestrzeni Ostrowa Tumskiego, ponieważ to właśnie tu Mieszko zdecydował się wybudować pierwszą w kraju chrześcijańską kaplicę, a następnie katedrę, tu też powstało pierwsze w kraju biskupstwo.

W następnej kolejności ekspozycja charakteryzuje **moment największego rozkwitu państwa** wczesnopiastowskiego, w którym Poznań zajmował jedną z czołowych pozycji pośród grodów oraz

moment kryzysu, który nastąpił kilkadziesiąt lat później (Obszar tematyczny: Piastowie 2). W tym punkcie dziejowym znaczenie Poznania się zmienia: nie jest już jednym z centralnych grodów państwa, ale ośrodkiem o znaczeniu lokalnym. Poznań utrzymuje jednak ważne znaczenie symboliczne związane z pamięcią o pierwszych władcach.

W kolejnej części ekspozycja skupia się na **przyrodzie** wyspy (Obszar tematyczny: Natura). Najpierw zwiedzający przenoszą się do pierwotnego lasu, który porastał ten teren zanim pojawił się na nim człowiek. Poprzez oddziaływanie na różne zmysły poznają pierwotne uwarunkowania środowiskowe. Ważne, aby ta przestrzeń odwoływała się do zmysłów i doznań, celowo nie proponując żadnej opowieści prowadzonej z punktu widzenia człowieka. Następnie ekspozycja przybliży zmianę, która w środowisku została wywołana przez pojawienie się człowieka i jego działalność: jak zmieniały się ukształtowanie terenu, warunki hydrologiczne oraz zbiorowiska roślinne i zwierzęce. Podkreślony zostaje fakt, że największa przemiana przyrodnicza tej przestrzeni dokonała się we wczesnym średniowieczu, a wszelkie dalsze przekształcenia są jej kontynuacją. Ważnym aspektem tej opowieści jest odwoływanie się do współczesnych, niezwykle bogatych przyrodniczo przestrzeni Ostrowa oraz dolin Warty i Cybiny, aby wzbudzić w zwiedzających chęć ich samodzielnego odkrywania.

W opisaną do tej pory część ekspozycji przewidziane są trzy przestrzenie interaktywne – tzw. **warsztaty** (Obszar tematyczny: Warsztat specjalisty). Wyjaśniają one, skąd czerpie się wiedzę o przeszłości, dzięki której możliwa jest rekonstrukcja historii, do której odwołuje się ekspozycja. Każdy warsztat za pomocą działań interaktywnych i eksperymentów przybliży specyfikę innej dziedziny naukowej: archeologii, historii i badań nad rekonstrukcją przeszłości przyrodniczej.

W tym momencie zaczyna się **druga część ekspozycji**, która przybliży dalszą historię tego miejsca, już w kontekście bardziej lokalnym. Przez pryzmat zachowanych do dziś zabytków i układu przestrzennego opowiada o ludziach, którzy w kolejnych wiekach tu mieszkali i ich wpływie na rozwój Ostrowa Tumskiego. Ta część ułatwia zwiedzającym powiązanie opowiadanej historii z miejscem dziedzictwa, które będą zwiedzać po wyjściu z ekspozycji. Jest to moment kluczowy, który powinien wyraźnie wybrzmieć na wystawie.

Po tym jak Poznań przestaje być jednym z czołowych centrów politycznych w latach 30. XI wieku, wciąż rozwija się jako ośrodek władzy lokalnej, a później jako siedziba księcia dzielnicowego. Gród na Ostrowie Tumskim cały czas się rozrasta, jednak w XIII wieku warunki naturalne wyspy uniemożliwiają jego dalszy rozwój przestrzenny. Ówczesny władca – Przemysław I decyduje się na wybudowanie nowego miasta na lewym brzegu Warty i przeniesienia tam z Ostrowa wszystkich miejskich funkcji. W efekcie zmienia się charakter i funkcja samego Ostrowa Tumskiego, który staje się własnością poznańskich biskupów. W tej części ekspozycja prezentuje moment tej znaczącej

zmiany oraz położenie Ostrowa Tumskiego wobec innych **ośrodków osadniczych** istniejących kiedyś na terenie obecnego Poznania (Obszar tematyczny: Aglomeracja). Poszczególne ośrodki miały różne znaczenie, właścicieli i funkcje, były jednak ze sobą powiązane siecią zależności. Zwiedzający poznają miejsce i rolę Ostrowa Tumskiego w tej układance.

Następnie zwiedzający przenoszą się do **miasteczka biskupiego** istniejącego na Ostrowie Tumskim od XIII do XIX wieku, które definiuje charakter tej przestrzeni aż do czasów współczesnych (Obszar tematyczny: Miasteczko biskupie). Zwiedzający mogą zajrzeć do tajemniczego świata, działającego innym rytmem i na odrębnych zasadach i poznać specyfikę jego funkcjonowania. W miasteczku tym mieszkali prawie wyłącznie duchowni, zarządzający diecezją oraz sprawujący liturgię w katedrze, a wszystkie produkty i usługi niezbędne do codziennego funkcjonowania zapewniane były przez okoliczne osady. Na rozwój Ostrowa często wpływały osobiste zainteresowania czy ambicje biskupów. Ekspozycja prezentuje to na przykładzie rządów biskupa Jana Lubrańskiego, za którego Ostrów był ważnym ośrodkiem kultury renesansowej oraz centrum edukacyjnym. Był to także czas przemian przestrzennych, kształtowania się układu urbanistycznego, jak i powstania budynków (np. Akademii Lubrańskiego, kościoła Najświętszej Marii Panny, psalterii) istniejących do dziś.

Kolejna część ekspozycji przenosi zwiedzających do początku XIX wieku. To czas dużych zmian na Ostrowie Tumskim, które odzwierciedlają ogólną sytuację miasta, jak i całego kraju, który znalazł się pod zaborami. Władze pruskie zdecydowały się wówczas znacząco przebudować Ostrów na potrzeby powstającej wówczas **twierdzy**, co wpłynęło na jego kształt przestrzenny, jaki i jakość życia okolicznych mieszkańców (Obszar tematyczny: Twierdza). Z drugiej strony był to czas, gdy Ostrów stał się ważnym miejscem dla polskich działań patriotycznych, co stawiało go w kontrze do mocno pruskiego w swoim charakterze Śródmieścia Poznania. Punktem wyjścia do tej opowieści są powstałe podczas budowy twierdzy budynki, w szczególności te zachowane do dziś, np. budynek Śluzu Katedralnej.

Następnie ekspozycja skupia się na najważniejszym budynku Ostrowa Tumskiego – **katedrze**, której historia zostanie opowiedziana w formie biografii obiektu (Obszar tematyczny: Katedra). Zwiedzający poznają proces budowania pierwszej katedry około 1000 roku – uwypuklający, że dla ówczesnych ludzi było to niezwykle skomplikowane przedsięwzięcie. Prezentowane są także kolejne zmiany architektoniczne, którym budynek podlegał na przestrzeni stuleci, aż do czasów współczesnych. Drugim ważnym wątkiem eksponowanym w tej części wystawy będzie funkcja katedry jako pierwszej nekropolii królewskiej. Fakt, że stała się ona miejscem pochówku pierwszych polskich władców nadał jej wyjątkowej rangi symbolicznej, do której wielokrotnie odwoływano się w kolejnych stuleciach, czego najbardziej znaczącym przejawem była budowa Złotej Kaplicy na Ostrowie Tumskim.

W kolejnym etapie zwiedzający mogą bliżej poznać **współczesne oblicze wyspy** i różne funkcje, jakie pełni to miejsce (Obszar tematyczny: Współczesność). Dowiadują się, jak w XX i XXI wieku kształtowane było oblicze wyspy, oraz jakie funkcje współistniały ze sobą w jej przestrzeni (np. komunikacyjna, przyrodnicza, mieszkalna, turystyczna, sakralna, ochrony dziedzictwa, np. Pomnik Historii). Podkreślone jest, że teren ten – leżący w centrum miasta – również dziś poddawany jest dynamicznym zmianom, które niejednokrotnie są przyczyną szerszych dyskusji społecznych. Zakładamy, że ta część ekspozycji może „zabierać głos” w tych dyskusjach, dzięki przestrzeniom umożliwiającym działania aktualizacyjne i partycypacyjne.

Wystawa kończy się **zaproszeniem zwiedzających do samodzielnego odwiedzenia Ostrowa Tumskiego** (Obszar tematyczny: Zakończenie). Pokazuje różne możliwości spędzenia czasu na wyspie (przede wszystkim audiowycieczka po Ostrowie Tumskim będąca dopełnieniem wizyty na ekspozycji, ale również: samodzielne zwiedzanie zabytków, odpoczynek nad rzeką, skorzystanie z oferty gastronomicznej, udział w różnych wydarzeniach organizowanych przez PCD i inne instytucje kultury). Podsumowanie ponownie zwraca uwagę zwiedzających na fakt, że wszystkie opowiadane na ekspozycji wydarzenia miały miejsce właśnie na wyspie znajdującej się po drugiej stronie rzeki Cybiny oraz zachęca ich do kontynuowania wizyty w tym miejscu.

Anna Pikuła
Olga Tarczyńska-Polus

Ścieżka zwiedzania ekspozycji

WARSZTAT
ARCHEOLOGA

ŻYCIE CODZIENNE GRODU

PIASTOWIE cz.1

MIESZKO I

DOBRAWA

WARSZTAT
HISTORYKA

CHRZEST

PIASTOWIE cz.2

WARSZTAT
PRZYRODNIKA

NATURA

AGLOMERACJA

KATEDRA

MIASTECZKO
BISKUPIE

TWIERDZA

WSPÓŁCZE-
SNOŚĆ

**ZAPROSZENIE
W PRZESTRZEŃ
OSTROWA TUMSKIEGO**